

Οι ιστορικές περιπέτειες των λειψάνων του Αγίου Νικολάου του Θαυματουργού

/ [Ιστορία - Εθνικά Θέματα](#)

- Καθηγητοῦ Ἀντωνίου Μάρκου

Η μελέτη περί των ιερών Λειψάνων του αγ. Νικολάου Επισκόπου Μύρων δημοσιεύθηκε αρχικά στο Περιοδικό «Ορθόδοξη Μαρτυρία» Λευκωσίας (φ. 44, 1994, σελ. 97 - 106). Το ίδιο έτος εκδόθηκε σε ιδιαίτερη μονογραφία, μεταφρασμένο στην αγγλική γλώσσα, από το Κέντρο Παραδοσιακών Ορθοδόξων Σπουδών Έτνας Καλιφορνίας ("Concerning the relics of St. Nisholas Archbishop of Myra").

Από την κοίμηση του αγ. Νικολάου στην ανακομιδή του 1087

Σύμφωνα με τις συναξαριστικές πηγές, ο αγ. Νικόλαος κοιμήθηκε στα Μύρα το έτος 330. «Αμέσως μετά τον θάνατό του - δέχεται ο Απόστ. Τζαφερόπουλος - κτίστηκε κατά την επικρατούσα τότε συνήθεια γύρω

από την σαρκοφάγο του ένα Μαρτύριο, δηλαδή ένας μικρός ναός της πρωτοχριστιανικής περιόδου, ο οποίος υπήρξε ο αρχικός πυρήνας όλων των λοιπών οικοδομικών φάσεων ως τις μέρες μας» (Απ. Μ. Τζαφερόπουλου, «Ο Άγιος Νικόλαος Μύρων Λυκίας», ΤΕΡΤΙΟΣ 1990, σελ. 23).

Το Μαρτύριο διαδέχθηκε στο τέλος του 5ου αι. μία μεγάλη Βασιλική, η οποία όμως καταστράφηκε από σεισμό, το 529. Από τότε και μέχρι τις ημέρες μας οι εργασίες ανοικοδομήσεως διαδέχονται τις καταστροφές. Σήμερα στα Μύρα (Τουρκιστί Ντεμρέ - Demre), υπάρχει ο αναστηλωμένος μεταξύ των ετών 1858 - 1868 από τους Ρώσους ναός (μία εξάκλιτη Βασιλική με τρούλλο, σήμερα μουσείο). Εκεί διασώζεται και η κενή λάρνακα του Αγίου.

Η Βασιλική στα Μύρα της Λυκίας

Κατά την εκκλησιαστική παράδοση ο αγ. Νικόλαος αναδείχθηκε Μυροβλύτης. Ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος αναφέρει σχετικά τα εξής στο Περί Θεμάτων έργο του: «Είτα (συναντώμεν) την Λυκίων πόλιν, την μυρίπνουν τε και τρισόλβιον. Εν ήπερ ο Μέγας Νικόλαος, ο του Θεού θεράπων, αναβλύζει τα μύρα κατά το της πόλεως όνομα».

Το γεγονός της μυροβλυσίας των Λειψάνων του αγ. Νικολάου - αναφερόμενο σ' όλες τις συναξαριστικές πηγές - υπήρξε αφορμή συγγραφής αξιολογών έργων

(όπως από τον Αυτοκράτορα Λέοντα Στ' τον Σοφό, τον αγ. Ανδρέα Αρχιεπίσκοπο Κρήτης και τον αγ. Συμεών τον Μεταφραστή), αλλά και αφορμή περιπετειών. Το 808 λ.χ. ο Άραβας Χουμίδ, στρατηγός του Χαλίφη Ελ Ρασίντ, ενώ πολιορκούσε την Ρόδο κατέπλευσε στα Μύρα, με σκοπό να καταστρέψει τα Λειψάνα, εξαπατήθηκε όμως και κατέστρεψε άλλη λάρνακα! Κατά τον Χρονογράφο Θεοφάνη, η φοβερή τρικυμία που συνάντησε κατά την επιστροφή και η καταστροφή του στόλου του, αποδόθηκαν σε θαύμα του αγ. Νικολάου.

Η Ανακομιδή του 1087

Το σημαντικότερο γεγονός, μετά από αυτό της μυροβλυσίας των Λειψάνων, είναι εκείνο της Ανακομιδής τους, το 1087. Ο Μητροπ. Ηλείας Γερμανός παρατηρεί σχετικά, ότι «η εορτή της Ανακομιδής ή Μετακομιδής των αγίων Λειψάνων...παρουσιάζει πρόβλημα ως προς το ποίον γεγονός εορτάζεται» (Μητροπ. Ηλείας Γερμανού, «Η εις την Μητρόπολιν Ηλείας εορτή της Ανακομιδής των Λειψάνων του αγ. Νικολάου». Βλ. Συμπόσιον Πνευματικόν επί Χρυσώ Ιωβηλαίω Ιερωσύνης του Μητροπ. Πατρών Νικοδήμου», 1989, σελ. 14).

Ενδεικτικά το γεγονός μνημονεύεται όπως ακολουθεί στις εξής πηγές:

- Μηναίο μηνός Μαΐου, έκδόσεως Ἀποστολικῆς Διακονίας: «Τῇ 20ῃ ἡ ἀνακομιδὴ καὶ μετακομιδὴ τοῦ Λειψάνου...».
- Μικρὸ Εὐχολόγιον ἢ Ἀγιασματάριον, έκδόσεως Ἀποστολικῆς Διακονίας: «Ἡ ἀνακομιδὴ καὶ μετακομιδὴ τοῦ ἱεροῦ Λειψάνου». Ὁμοίως τὴν 20ῃ Μαΐου, βλ. Μηνολόγιον, σελ. 436).
- Πανάγιον, στό λῆμμα «Νικόλαος Μύρων»: Ἀναφορὰ 6ης Δεκεμβρίου, 10ης καὶ 20ης Μαΐου, σελ. 445, 485).
- Ὡρολόγιον τὸ Μέγα, έκδόσεως Ἀποστολικῆς Διακονίας: Ἀναφορὰ ὅπως προηγουμένως.
- ἀγ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, «Συναξαριστὴς...»: «20ῃ Μαΐου, ἡ ἀνακομιδὴ καὶ μετακομιδὴ...».
- Βίκτωρος Ματθαίου, «Ὁ Μέγας Συναξαριστὴς...»: Ἀναφορὰ ὅπως προηγουμένως.
- Πρωτ. Κων. Πλατανίτου, «Ἑορτολόγιον...».
- Μνημονεύει τὴν 10ῃ Μαΐου «ἀνάμνησιν τῆς εἰς Ρώμην προόδου» καὶ τὴν 20ῃ «ἀνακομιδὴν».

Από τα προηγούμενα προκύπτει, ότι την 9η, 10η και 20η Μαΐου τιμάται από την Ορθόδοξη Εκκλησία το γεγονός της Ανακομιδής ή Μετακομιδής ή Προόδου των Λειψάνων του αγ. Νικολάου. Επιβάλλεται, λοιπόν, η αναφορά στο συγκεκριμένο

γεγονός και η αναζήτηση του λόγου της ημερολογιακής διαφοράς στον εορτασμό του.

Το ιστορικό της Ανακομιδής του 1087

Κατά τον Μεγάλο Συναξαριστή, «το ιερόν Λείψανον του αγίου Ιεράρχου Νικολάου, ανακομισθέν κατά την περίοδον της Σταυροφορίας, μετηνέχθη εκ Μύρων της Λυκίας εις την Βάρην (Μπάρι) της Ιταλίας» (Βίκτωρος Ματθαίου, «Ο Μέγας Συναξαριστής της Ορθοδόξου Εκκλησίας», τ. Μαΐου, σελ. 225).

Την άποψη αυτή, της ανακομιδής για διάσωση, δέχεται και ο καθηγητής Αρ. Πανώτης. «Από τους τέσσερεις μοναχούς – γράφει – οι δύο συνοδεύουν το λείψανο στη Δύση, ως εγγυητές της γνησιότητάς του και των δικαιωμάτων τους επ’ αυτού, ενώ οι δύο άλλοι παρέμειναν στον προσκυνηματικό ναό, έως ότου οι καιροί επιτρέψουν την πλήρη επαναλειτουργία του. Τα τραγικά όμως γεγονότα που έφθασαν στην αποκορύφωσή τους το 1090 – 1091, παράτειναν επ’ άοριστον την παραμονή των Λειψάνων στο Μπάρι» (Εφημερίδα «Εκκλησιαστική Αλήθεια», φ. 1. 5. 1987).

Κατά τον αγ. Νικόδημο τον Αγιορείτη, «έγινε η ανακομιδή αύτη με τοιούτον τρόπον. Εις ένα Ιερέα ευλαβή της ρηθείσης πόλεως εφάνη ο αγ. Νικόλαος καθ’ ύπνον και λέγει να υπάγει ομού με τον Κλήρον εις τα Μύρα και παραλαβών από εκεί το Λείψανόν του να το φέρει εις την Μπαρ» (αγ. Νικοδήμου του Αγιορείτου, «Συναξαριστής των Δώδεκα Μηνών του ενιαυτού», τ. 2ος, σελ. 161).

Ο ίδιος ο αγ. Νικόδημος δικαιολογεί το γεγονός ως εξής: «Ευδόκησεν ο Θεός να σηκωθώσιν από εκεί τα Άγια Λείψανα του μεγάλου Πατρός ημών Νικολάου και να μεταφερθώσιν εις την πολυάνθρωπον πολιτείαν την ονομαζομένην Μπαρ, ήτις ευρίσκεται εις την Ιταλίαν, και διά να μη μείνωσι τα Λείψανα τοιούτου Αγίου άτιμα και άδοξα και διά να απολαύση και η Δύσις τα τούτου θαυμάσια, ήτις ακόμη δεν είχε πέση εις τας αιρέσεις και κακοδοξίας, αλλ’ ήτο Ορθόδοξος και ηνωμένη με την Ανατολικήν Εκκλησίαν».

Ήδη παρατηρείται μία ιστορική ανακρίβεια: Ο χρόνος του γεγονότος, το 1087, βρίσκεται σαφώς μετά το Σχίσμα του 1054. Συνεπώς οι Δυτικοί δεν είναι Ορθόδοξοι και ενωμένοι με την Εκκλησία. Δεν μπορεί να γίνει δεκτό - επομένως - ότι ο αγ. Νικόλαος εμφανίσθηκε στους ήδη αποκομμένους από την Εκκλησία Παπικούς και τους προέτρεψε να «μετακομίσουν» τα Λείψανά του. Ούτε επίσης μπορεί να γίνει αποδεκτό, ότι οι εμπερίστατοι - τότε - Βυζαντινοί, δέχθηκαν και παρέδωσαν τα Λείψανα του κορυφαίου Αγίου. Οι μοναχοί - φύλακες ή εξαπατήθηκαν ή εξαναγκάσθηκαν να προχωρήσουν στην ανακομιδή. Υποθέτουμε, ότι συνέβησαν και τα δύο. Ο Μουσουλμανικός κίνδυνος και ίσως ή μη φιλικές διαθέσεις των Βαριανών τους ανάγκασαν να ενδώσουν στις «προτάσεις» και οι πιθανές διαβεβαιώσεις τους για το προσωρινό της μετακομιδής, ίσως τους εμπόδισαν να διακρίνουν τις πραγματικές τους προθέσεις.

Ιδιαίτερα αποκαλυπτική είναι η ομολογία των ίδιων των Παπικών. Μεταγενέστερα κείμενα αντί θείων οπτασιών και ανακομιδής, αναφέρονται σε ληστρική επιδρομή και κοινή κλοπή. Αναφέρουμε δύο χαρακτηριστικά:

Το «Δελτίο του αγ. Νικολάου», που εκδίδεται από το παράρτημα των Δομινικανών του Μπάρι στην Ελλάδα, γράφει τα εξής: «Στις 9 Μαΐου 1087, τρία εμπορικά καράβια από το Ιταλικό Μπάρι έμπαιναν ξανά στο λιμάνι τους, ύστερα από ένα ταξίδι στην Αντιόχεια της Κοίλης Συρίας. Ένα από αυτά έφερνε κάποιο «παράξενο φορτίο» που προκάλεσε την συγκίνηση της πόλης που το υποδέχθηκε με ιδιαίτερο ενθουσιασμό και είχε τον λόγο της. Το είχε παραλάβει από τα Μύρα της Μικρασιατικής Λυκίας, όπου προσέγγισε μαζί με τα άλλα δύο κατά την επιστροφή

τους στο Μπάρι. Το φορτίο αυτό δεν ήταν άλλο από τα ιερά Λείψανα του αγίου Επισκόπου Μύρων Νικολάου του Θαυματουργού. Τα είχαν αρπάξει οι ναύτες τους από τον τάφο του, σ' ένα ληστρικό τους εγχείρημα κατά της Βασιλικής του Αγίου, όπου αναπαύονταν επί αιώνες» (φ. 5, Μαιου 1989).

Ακόμη, οι Βενεδικτίνιοι Μοναχοί του Αββαείου του αγ. Αυγουστίνου στο Ράμσγκειτ της Βρετανίας, βασιζόμενοι στις εγκυρότερες αγιολογικές πηγές, δέχονται ότι τα Λείψανα «εκλάπησαν από Ιταλούς ναυτικούς» (“The Book of the Saints”, 1948, σελ. 441).

Εκτός από τα προηγούμενα, την αρπαγή αποδεικνύουν και κάποια άλλα στοιχεία. Στο κείμενο του Μεγ. Συναξαριστού λ. χ. γράφεται, ότι οι Βαριανοί «ακούσαντες εκεί (στην Αντιόχεια) από άλλους πραγματευτάς Ενετούς, ότι και αυτοί έχουν σκοπό να μεταβούν εις την Λυκίαν και δη εις την Μυραίων πόλιν, διά να λάβουν τα ιερά Λείψανα του αγ. Νικολάου, έσπευσαν ούτοι οι Βαριανοί να προλάβουν» («Ο Μέγας Συναξαριστής...» αυτ., σελ. 505).

Βεβαίως, δεν ευσταθεί καν υποψία, ότι ο αγ. Νικόλαος εμφανίσθηκε και στους Ενετούς και τους προέτρεψε να λάβουν τα Λείψανά του, αλλά μάλλον επρόκειτο περί «αγώνος δρόμου» με έπαθλο τα ιερά Λείψανα, μεταξύ Ενετών, Βαριανών και πιθανώς και άλλων Δυτικών.

Ακόμη, κραυγαλέα λεπτομέρεια που επιβεβαιώνει την αρπαγή είναι η ίδια η λάρνακα του Αγίου. «Η κενή σαρκοφάγος του Αγίου – γράφει ο Απ. Τζαφερόπουλος – έχει ένα αρκετά μεγάλο, βίαιο άνοιγμα, σε μία από τις επιμήκεις πλευρές...Ο κενός τάφος του αγ. Νικολάου, βρίσκεται παραβιασμένος εντός του ναού του, στα Μύρα της Λυκίας» (Απ. Τζαφερόπουλου αυτ., σελ. 19 – 200).

«Η σπουδή των ναυτικών – γράφουν οι Δομηνικανοί στο «Δελτίο...» – δεν ευνόησε, όπως ήταν φυσικό, την περισυλλογή των Λειψάνων στο ακέραιο. Η παρατήρηση αυτή μπορεί να εξηγήσει πως βρίσκονται σήμερα στο μουσείο της Αττάλειας δύο οστά του αγ. Νικολάου» («Δελτίον...», σελ. 9). Τα οστά αυτά είναι κατά τον Τζαφερόπουλο, «κάποια υπολείμματα που στη βιασύνη τους προφανώς οι μοναχοί δεν πρόλαβαν να περιμαζέψουν κι έτσι παρέμειναν στη σαρκοφάγο, για να καταλήξουν με τον καρό αξιοθέατο μουσειακό υλικό» (Απ. Τζαφερόπουλου αυτ., σελ. 19 – 20).

Μετά τα προηγούμενα, τα οποία αποδεικνύουν επαρκέστατα το γεγονός της αρπαγής των Λειψάνων, τίθεται εύλογα το ερώτημα, γιατί αναφέρεται σε οπτασία και «ευδοκία Θεού» ο αγ. Νικόδημος. Η απάντηση υπάρχει στο κείμενο του ιδίου του Οσίου. «Σημειούμεν – γράφει – ότι το συναξάριον τούτο μετεφράσθη εκ του Σλαβονικού» («Ο Μέγας Συναξαριστής...» αυτ., σελ. 504).

Έχουμε την γνώμη, ότι το Σλαβονικό συναξάριο που μετέφρασε ο Ιερός Νικόδημος,

είναι μετάφραση αντίστοιχου Λατινικού (με δεδομένη την πώληση μέρους των Λειψάνων του αγ. Νικολάου από τους Λατίνους στους Ορθόδοξους Ρώσους και Ρουμάνους) και γι' αυτό ακριβώς περιέχει την προσπάθεια των Λατίνων να εξωραίσουν την αρπαγή και να την εμφανίσουν σαν θέλημα του Θεού και του αγ. Νικολάου.

Ο εορτασμός της Ανακομιδής του 1087

Μετά τα προηγούμενα τίθεται το ερώτημα: Τον Μάιο (την 9η, 10η και 20η), η Ορθόδοξη Εκκλησία τιμά μία αρπαγή; Είναι αφορμή εορτής η αρπαγή των Λειψάνων κορυφαίου και οικουμενικά γνωστού και τιμωμένου Αγίου;

Έχουμε την γνώμη, ότι η Εκκλησία στην περίπτωση αυτή πράγματι τιμά την μία και μοναδική ανακομιδή των Λειψάνων του μεγάλου Αγίου Της, ανεξαρτήτως των συνθηκών κάτω από τις οποίες έγινε. Στην όλη προβληματική του ζητήματος πρέπει να εντάξουμε επίσης και κάποιες άλλες παραμέτρους, όπως:

Ο εορτασμός της ανακομιδής είχε αρχικά τοπικό χαρακτήρα (στις παράκτιες περιοχές της νότιας και δυτικής Πελοποννήσου, τα Επτάνησα και όπου γενικά προσέγγισε το πλοίο που μετέφερε τα Λείψανα).

Οι Βαριανοί εμφανίσθηκαν σαν σωτήρες των Λειψάνων από την καταστροφική μανία των Μωαμεθανών. Σε άλλη περίπτωση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί η δημόσια έκθεση των Λειψάνων (όπως λ. χ. στην Κέρκυρα, όπου «προσεκυνήθησαν υφ' όλου του ευσεβούς Κλήρου και του λαού»). Αυτό, βεβαίως, πρέπει να έγινε προηγουμένως και σε άλλες παράλιες πόλεις της Πελοποννήσου και των Επτανήσων.

Ο Μητροπ. Ζακύνθου Παντελεήμων παρατηρεί σχετικά, ότι «η Ανακομιδή ή Μετακομιδή του 1087 εορτάζεται και σαν Πάροδος ή Διέλευσις του Ιερού Λειψάνου, την 9η στην Αρκαδία και άλλες περιοχές της Πελοποννήσου, την 10η στη Ζάκυνθο και την Κεφαλληνία, Ηλεία και Αχαΐα και την 20η στην Ήπειρο, Ευρυτανία και Κέρκυρα» («Ακολουθία εις την Πάροδον...», έκδοσις Ι. Μητροπ. Ζακύνθου, 1980. Βλ. προλεγόμενα Μητροπ. Ζακύνθου Παντελεήμονος).

Ο Μητροπ. Ηλείας Γερμανός δέχεται, ότι «η εορτή αυτή εορτάζεται εις την Ηλείαν την 10ην Μαΐου (μία περίπτωσις), την 9ην Μαΐου (πέντε περιπτώσεις) και την 8ην Μαΐου (μία περίπτωσις). Ειδικώτερα διαπιστούται, ότι ο αγ. Νικόλαος Μύρων εορτάζεται την 9ην Μαΐου εις νοτιο-δυτικήν Ηλείαν, την γειτνιάζουσαν – δηλαδή – προς την Μεσσηνίαν και την Αρκαδίαν), ενώ την 10ην εις την βόρειο-δυτικήν τοιαύτην (περιοχή Αμαλιάδος και αγ. Νικολάου Σπάτα), την ευρισκομένην δηλαδή

έναντι των νήσων Ζακύνθου και Κεφαλληνίας. Έτσι θεμελιώνεται και η διαφορετική παράδοσις του χρόνου εορτασμού της εορτής. Ότι, δηλαδή, η ημερομηνία του εορτασμού τοπικώς συσχετίζεται με τον χρόνο διελεύσεως ή προσεγγίσεως του φέροντος το Ιερόν Λείψανον πλοίου, εκ των ακτών των περιοχών αυτών» (Μητροπ. Ηλείας Γερμανού αυτ., σελ. 216).

Το αυτό δέχεται και ο Μητροπ. Ζακύνθου Παντελεήμων. «Η ανάμνησις – γράφει – της Παρόδου του Ιερού Λειψάνου του αγ. Νικολάου εορτάζεται κατά περιοχάς εις διαφορετικές ημέρας του μηνός Μαΐου, η τοιαύτη δε διαφορά – κατά παράδοσιν ευσεβή – συσχετίζεται με τον χρόνον προσεγγίσεως του φέροντος το Ιερόν Λείψανον πλοίου εις τους διαφόρους τόπους» («Ακολουθία εις την Πάροδον...», σελ. 8).

Με την ευκαιρία αυτή σημειώνεται, ότι η παρατήρηση του Μητροπ. Ηλείας, ότι «εις την Ηλείαν δεν τιμάται η κυρίως εορτή της Ανακομιδής ή Μετακομιδής των τιμίων Λειψάνων του αγ. Νικολάου, αλλά η Πρόοδος αυτών εκ των Μύρων της Λυκίας εις το Μπάρι της Ιταλίας» («Ακολουθία εις την Πάροδον...», σελ. 9), μάλλον ισχύει και για τις λοιπές περιοχές της Δυτικής Ελλάδος.

Με δεδομένο, ότι η ημερομηνία εορτασμού σχετίζεται με την αντίστοιχη διέλευση του πλοίου, η μελέτη της τοπικής προς τον αγ. Νικόλαο τιμής μπορεί να οδηγήσει μάλλον ασφαλώς στο αν διήλθε ή όχι το πλοίο από κάποιες συγκεκριμένες περιοχές. Λαμβάνοντας υπ' όψη τις επιχειρησιακές δυνατότητες των πλοίων της εποχής εκείνης (11ος αι.) υποθέτουμε, ότι εκείνο που μετέφερε τα Λείψανα πρέπει να ακολούθησε την διαδρομή Μύρα – Ρόδος – βόρεια Κρήτη – νότια και δυτική Πελοπόννησος – Επτάνησα – Μπάρι. Σ' αυτό οδηγούμεθα από τον αριθμό των προς τιμήν του αγ. Νικολάου ενοριακών ναών στις περιοχές αυτές (κύριο βοήθημα τα ετήσια Δίπτυχα της Εκκλησίας της **Ελλάδος**):

Ρόδος. υπάρχουν 5 ναοί, επί συνόλου 74).

Βόρεια Κρήτη. Υπάρχει πιθανότητα προσέγγισης του πλοίου στο Χάνδακα – Ηράκλειο (13 ναοί επί συνόλου 193) και στα Χανιά (8 επί 102), ενώ η διαδρομή Κάρπαθος – νότια Κρήτη πρέπει μάλλον να αποκλεισθεί (Κάρπαθος 0 προς 20, νότια Κρήτη γενικά 13 επί 345).

Πελοπόννησος. Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα προσεγγίσεως στα Λακωνικά παράλια (13 ναοί επί 141 στη Μητρόπολη Σπάρτης, 7 επί 101 στη Μητρόπολη Γυθείου). Πιθανή είναι επίσης η προσέγγιση στα νότια και δυτικά παράλια της Μεσσηνίας (16 ναοί επί 222 στη Μητρόπολη Μεσσηνίας, 17 επί 151 στη Μητρόπολη Τριφυλλίας).

Βέβαιη είναι η προσέγγιση στα παράλια της Ηλείας (37 ναοί επί 215 και ακόμη 26 παρεκκλήσια, συνολικά 63).

Βόρεια Κρήτη. Υπάρχει πιθανότητα προσέγγισης του πλοίου στο Χάνδακα – Ηράκλειο (13 ναοί επί συνόλου 193) και στα Χανιά (8 επί 102), ενώ ή διαδρομή Κάρπαθος – νότια Κρήτη πρέπει μάλλον να αποκλεισθεί (Κάρπαθος 0 προς 20, νότια Κρήτη γενικά 13 επί 345).

Πελοπόννησος. Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα προσεγγίσεως στα Λακωνικά παράλια (13 ναοί επί 141 στη Μητρόπολη Σπάρτης, 7 επί 101 στη Μητρόπολη Γυθείου). Πιθανή είναι επίσης ή προσέγγιση στα νότια και δυτικά παράλια της Μεσσηνίας (16 ναοί επί 222 στη Μητρόπολη Μεσσηνίας, 17 επί 151 στη Μητρόπολη Τριφυλλίας).

Βέβαιη είναι ή προσέγγιση στα παράλια της Ηλείας (37 ναοί επί 215 και ακόμη 26 παρεκκλήσια, συνολικά 63).

Βλ. Μητροπ. Ήλείας Γερμανοῦ, «Τά Ναϊκά τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἡλείας καί Ὡλένης», στα Πρακτικά του Β' Τοπικοῦ Συνεδρίου Ηλειακῶν Σπουδῶν, 1989).

Παρά το γεγονός, ότι η μνήμη του αγ. Νικολάου είναι ευρύτατα διαδεδομένη στην Αχαια (14 ναοί επί 170 στη Μητρόπολη Πατρών, 16 επί 144 στη Μητρόπολη Καλαβρύτων), όπως και στην **Αιτωλοακαρνανία** (30 ναοί επί 208), είναι πιθανό η ανάμνηση του γεγονότος να μεταφέρθηκε από την Ηλεία και την Ζάκυνθο, παρά το πλοίο να προσέγγισε στις περιοχές **αυτές**.

Επτάνησα. Το πλοίο προσέγγισε στη Ζάκυνθο (12 ναοί επί 60), πιθανώς και στην Κεφαλληνία (18 ναοί επί 87) και βεβαίως στην Κέρκυρα (25 ναοί επί 171 κ. α. Μαρτυρίες). Η μεγάλη διάδοση της αναμνήσεως του γεγονότος στην Ήπειρο (λ.χ. 17 ναοί επί 102 στη Μητρόπολη Άρτας), θα πρέπει μάλλον να μεταδοθεί σε μεταφορά από τα Επτάνησα.

Υμνογραφικά της Ανακομιδής, Μετακομιδής ή Παρόδου

Προς τιμήν της Ανακομιδής ή Μετακομιδής ή Προόδου των Λειψάνων του αγ. Νικολάου υπάρχουν οι εξής Ακολουθίες:

1. «Διδασκάλου τινός», ψαλλομένη την 20η Μαΐου. Κατά τον αγ. Νικόδημο τον Αγιορείτη, «ὁ βουλόμενος ἐορτάζειν τόν Ἅγιον, ζητησάτω ταύτην ἥτις εὐρίσκεται ἔν τινι κελλίῳ τοῦ ἁγ. Νικολάου, ἐπικαλουμένῳ τῶν Μπαρμπεράδων, πλησίον τῶν

Καρυῶν».

Ο Μητροπ. Ηλείας Γερμανός παρατηρεί, ότι η Ακολουθία αυτή «εἶναι χειρόγραφος ἐξ 67 σελίδων καί κατά βάσιν εἶναι ἡ αὐτή Ἀκολουθία τῆς 9ης Μαΐου τοῦ Λειμωναρίου καί ὑπό Πρωτοπρεσβυτέρου Μάρκου Ἀρμακόλα ἀνατυπωθεῖσα, δαπάνη τοῦ Ἱ. Ν. Εὐαγγ. Λουκᾶ Ὁρχομενοῦ Βοιωτίας (1955)» (Μητροπ. Ἡλείας Γερμανοῦ, «Ἡ εἰς τὴν Μητρόπολιν...», σελ. 215).

Το αναφερόμενο Λειμωνάριο εἶναι ἐκεῖνο του αγ. Μακαρίου του Νοταρά, το οποίο ἐκδόθηκε στη Σύρο το 1855. Ἀκόμη εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι ο τρίτος στίχος του μετὰ το Συναξάριο τριστίχου λέγει, «Νικόλαος ἐνάτη εἰσήλθεν ἄστυ Πάροιο», ἐνῶ κατὰ τον αγ. Νικόδημο ἡ Ακολουθία ψάλλεται τὴν 20ῃ Μαΐου!

2. Αγίου Νικοδήμου του Ἀγιορείτου. Ἐκδόθηκε στὴν Κεφαλληνία το 1851. Ἀγνωστο πὼς ὁ Μέγας Συναξαριστής τὴν ταυτίζει με ἐκείνη του Κελλίου τῶν Μπαρμπεράδων.

3. Ἱερέως Ἰωάννου Ἰωαννοῦλη, ψαλλομένη τὴν 10ῃ Μαΐου. Ἐκδόθηκε στὴ Βενετία το 1797 καὶ ἐπανεκδόθηκε ἀπὸ τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Ζακύνθου το 1980. Ὁ Μητροπ. Ηλείας Γερμανός σημειώνει, ὅτι «ἡ Ακολουθία αὕτη ψάλλεται ἀπαραλάκτως εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν αγ. Νικολάου Φραγκοπηδήματος, ἐκ καλλιγράφου χειρογράφου, ἀντιγραφείσα ἐν Ἱ. Μ. Σκαφιδιάς, παρὰ τοῦ ἐκ Ζατούνης Ἀρκαδίας Ἱερομονάχου Γρηγορίου Πετροπούλου, τὴν 3ῃ Ἰουλίου 1833» (Μητροπ. Ηλείας Γερμανοῦ, «Ἡ εἰς τὴν Μητρόπολιν...», σελ. 215).

4. Ἀνωνύμου. Σώζεται χειρόγραφη στὸν Κώδικα τῆς Σκῆτης τῶν Καυσοκαλυβίων Αγίου Ὁρους.

5. «Στεφάνου τινός». Σώζεται στὸν Κώδικα Β 6 IV τῆς Μονῆς Κρυπτοφέρνης Ρώμης.

6. Βίκτωρος Κλαπατζαρά, Ἱεροκήρυκος. Ἐκδόθηκε στὴ Βενετία το 1719.

7. Ἀλεξάνδρου Κωνσταντίνου, τοῦ Πελοποννησίου. Ἐκδόθηκε στὴν Τρίπολιν το 1851. Ἀποτελεῖ διόρθωση καὶ συμπλήρωση παλαιότερης τῆς Μονῆς αγ. Νικολάου Καλτεζῶν Ἀρκαδίας.

8. Ἀριστείδη Σωτ. Καρβέλα. Ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ Ἡσυχαστήριον αγ. Φανουρίου Κανδηλίου Μεγάρων, το 1988.

Ἀπὸ τὴν Ἀνακομιδὴν τοῦ 1087 στὴν Ἀνακομιδὴν τοῦ 1953

Σύμφωνα με όλες τις πηγές το Μπάρι υποδέχθηκε τα Λείψανα του αγ. Νικολάου με ιδιαίτερη λαμπρότητα και επισημότητα, μάλλον την 20η Μαΐου του 1087. Τα Λείψανα αρχικά κατατέθηκαν στο Ναό του αγ. Ιωάννη και μετά τριετία, το 1090, ο Πάπας Ουρβανός Β' τα κατέθεσε πανηγυρικά κάτω από την μαρμάρινη Τράπεζα της Βασιλικής που κτίσθηκε προς τιμήν του (βλ. γενικά G. Gioffari, "Storia de la Basilica di S. Nicola di Bari", 1984).

Για την ιστορική συνέχεια ο αγ. Νικόδημος ο Αγιορείτης σημειώνει, ότι «το ιερόν Λείψανον του αγ. Νικολάου δεν ευρίσκεται εις την πόλιν Μπάρι, καθώς πληροφορούμεθα παρά των εκείσε απελθόντων» («Ο Μέγας Συναξαριστής...» αυτ., σελ. 509). Δεν είναι γνωστό πως ο Όσιος κατέλειξε στο συμπέρασμα αυτό. Μία σχετική πληροφορία των χειρογράφων του Β. Δ. Ζώτου – Μολοσσού γράφει, ότι «επειδή λειτοργούντος του Λατίνου δεν εθαυματοουργούσε ο Άγιος, ο Πάπας επώλησε την μεν δεξιάν αυτού εις τον Ηγεμόνα της Βλαχίας Γκίκαν, αντί 3.000 φλωρίων, το δε σώμα αυτού εις τους Ρώσους, αντί 10.000 φλωρίων»! («Ο Μέγας Συναξαριστής...» αυτ., σελ. 506).

Πράγματι η δεξιά παλάμη του αγ. Νικολάου βρίσκεται στη Ρουμανία, στον Ι. Ν. αγ. Γεωργίου του Νέου Βουκουρεστίου (όπου ο γράφων είχε την ιδιαίτερη ευλογία και τιμή να την προσκυνήσει, τον Νοέμβριο του 2000), για την Ρωσία όμως η πληροφορία του Ζώτου – Μολοσσού είναι μάλλον ανακριβής. Παρά την μεγάλη διάδοση της μνήμης του αγ. Νικολάου στη Ρωσία, δεν υπάρχουν πληροφορίες για την παρουσία Λειψάνων του στη μεγάλη αυτή κατά παράδοσιν Ορθόδοξη χώρα. Εάν επρόκειτο για άλλο άγιο, θα έπρεπε να τηρηθούν ίσως κάποιες επιφυλάξεις, ο αγ. Νικόλαος όμως είναι ο προστάτης Άγιος της Ρωσικής γης και η διάδοση της μνήμης του εξαιρετικά εκτεταμένη. Για τους Ρώσους ο αγ. Νικόλαος είναι ο Φωτιστής. Έχει αντικαταστήσει τον Τίμιο Πρόδρομο στην παράσταση της Μεγάλης Δεήσεως. Στη Ρωσία δεν υπάρχει πόλη χωρίς ναό προς τιμήν του και μεγάλη μονή χωρίς παρεκκλήσιο αφιερωμένο στη μνήμη του. Μία από τις μεγάλες πύλες του Κρεμλίνου της Μόσχας φέρει το όνομά του. Θεωρείται προστάτης των πτωχών, αλλά και των εμπόρων (γι' αυτό και οι ναοί του κτίζονται συνήθως στις αγορές των πόλεων).

Υπάρχουν τεκμηριωμένες πληροφορίες και ιστορικές μαρτυρίες για πολλές θαυματουργές εικόνες του αγ. Νικολάου (όπως εκείνης του Ζαράισκ, την οποία μετέφερε από την Κωνσταντινούπολη στο Ριαζάν το 1225 η Βυζαντινή Πριγκίπισσα Ευπραξία, σύζυγος του Ηγεμόνος Θεοδώρου). Το όνομα του αγ. Νικολάου έφεραν δέκα Άγιοι της Ρωσικής Ορθοδοξίας και πολλοί Ηγεμόνες (μεταξύ αυτών και ο τελευταίος Τσάρος Νικόλαος Β', ο Νεομάρτυρας).

Η τέτοιου μεγέθους διάδοση της μνήμης του αγ. Νικολάου στη Ρωσία ίσως οφείλεται στο γεγονός, ότι Νικόλαος ονομάσθηκε ο πρώτος Χριστιανός Ηγεμόνας του Κιέβου, ο Άσκολντ, όταν βαπτίσθηκε από τον Μεγάλο Φώτιο, το 866. Μάλιστα η αγ. Ισαπόστολος Όλγα (945 – 962), έκτισε τον πρώτο ναό προς τιμήν του αγ. Νικολάου πάνω στον τάφο του Άσκολντ. Εάν, λοιπόν, υπήρχαν στη Ρωσία τα Λείψανα του αγ. Νικολάου, αυτό θα ήταν ασφαλώς ευρύτατα γνωστό. Αντίθετα είναι γνωστό, ότι μικρά αποτμήματα αυτών φυλάσσονται στον Καθεδρικό Ναό του Σωτήρος Μόσχας, στον ομώνυμο Ναό Αγίας Πετρούπολεως και στη Λαύρα αγ. Αλεξάνδρου Νέβσκι, επίσης στην Αγία Πετρούπολη.

Για την κάλυψη του θέματος της διασποράς των Λειψάνων του αγ. Νικολάου αναφέρουμε, ότι σήμερα Λείψανα του Αγίου φυλάσσονται:

- Η δεξιά στον Ι. Ναό αγ. Γεωργίου του Νέου Βουκουρεστίου.
- Ο αριστερός βραχίονας στον ομώνυμο Ρωμαιοκαθολικό Ναό του Ρίμινι Ιταλίας.
- Αποτμήμα του αριστερού βραχίονος στο Μητροπολιτικό Ναό Βόλου.
- Μέρος των Λειψάνων στην ομώνυμη Ρωμαιοκαθολική Βασιλική του Μπάρι Ιταλίας.
- Μέρος των Λειψάνων στο Μουσείο της Αττάλειας.

- Αποτμήματα στις Μονές Αγ. Νικολάου Άνω Βάθειας Ευβοίας και Φανερωμένης Σαλαμίνας, στον Καθεδρικό Ναό του Σωτήρος Μόσχας, στον ομώνυμο Ναό Αγίας Πετρούπολεως και στη Λαύρα αγ. Αλεξάνδρου Νιέβσκι Αγίας Πετρούπολεως.

- Ένας των οδόντων στη Μονή Αγίας Λαύρας Καλαβρύτων.

Κρίνουμε χρήσιμη την μεταφορά εδώ της πληροφορίας, ότι στη Μονή αγ. Ειρήνης Χρυσοβαλάντου Λυκοβρύσεως Αττικής, φυλάσσεται η δεξιά του αγ. Νικολάου, χωρίς άλλες μαρτυρίες σχετικά με τον χρόνο και τον τρόπο αποκτήσεώς της (Αρχιμ. Καλλιοπίου Γιαννακουλοπούλου, «Οδηγός Ιερών Μονών και Ησυχαστηρίων της Εκκλησίας Γ.Ο.Χ. Ελλάδος», 1978, σελ. 28).

Σημειώνουμε ακόμη, ότι στο Άγιο Όρος δεν μνημονεύεται ύπαρξη Λειψάνων του αγ. Νικολάου. Ακόμη και η προς τιμή του Μονή Σταυρονικήτα, «κέκτηται – κατά τον μ. Ανδρέα Σιμωνοπετρίτη – μύρο του αγ. Νικολάου» και τίποτα περισσότερο (μ. Ανδρέου Σιμωνοπετρίτου, «Το Άγιον Όρος – Προπύργιον Ορθοδοξίας και Έθνους», 1977, σελ. 132).

Η Ανακομιδή του 1953, Επιβεβαίωση της μυροβλυσίας των Ιερών Λειψάνων

Ο τάφος του αγ. Νικολάου στη Βασιλική του Μπάρι ανοίχθηκε αναγκαστικά το 1953, κατά την διάρκεια αναστηλωτικών εργασιών στο ναό, την νύκτα της 5ης προς 6η Μαΐου (από την Ρωμαιοκαθολική Αρχιεπισκοπή του Μπάρι δεν έχουν δοθεί κάποιες εξηγήσεις για τον λόγο που η ανακομιδή έγινε νύκτα. Για τον σκοπό αυτό είχε συγκροτηθεί από τον Πάπα επιτροπή, με πρόεδρο τον τότε Ρωμαιοκαθολικό Αρχιεπίσκοπο του Μπάρι Enrico Nicodemo, για την κανονική αναγνώριση των λειψάνων του τάφου. Παράλληλα ο αναγνωριστικός έλεγχος και η καταμέτρηση των οστών ανατέθηκε στον Καθηγητή της Ανατομίας στο Πανεπιστήμιο του Μπάρι Luigi Martino και στο βοηθό του Γιατρό Alfredo Ruggieri.

Τα ιερά Λείψανα του μεγάλου Πατρός της Εκκλησίας βρέθηκαν μέσα σε μονολιθική λάρνακα από σκληρή πέτρα. Από την εποχή της καταθέσεως (το 1090), η λάρνακα είχε καλυφθεί με τρεις αλληπάλληλες λίθινες πλάκες.

Τα Λείψανα μέσα στη λάρνακα έπλεαν σε ένα διαυγές, άχρωμο και άοσμο υγρό, το οποίο είχε βάθος τρία περίπου εκατοστά! Η εξέταση του υγρού αυτού από τα Ινστιτούτα Χημείας και Υγιεινής του Πανεπιστημίου του Μπάρι απέδειξε, ότι επρόκειτο για καθαρό νερό, ελεύθερο από άλατα και στείρο από μικροοργανισμούς!!! Η έρευνα απέδειξε ακόμη, ότι το υγρό προήρχετο από τις μυελοκυψέλες των σπογγωδών οστών!!!

Ακόμη, η συνέχεια και στο Μπάρι του εξαισίου αυτού θαύματος, αποδεικνύεται αφ' ενός μεν από την κοινή παράδοση των Παπικών, αφ' ετέρου δε από την ύπαρξη τεσσάρων οπών (στη λάρνακα και τις τρεις πλάκες που την κάλυπταν), απ' όπου με την βοήθεια ράβδου και βάμβακος ή υφάσματος, ήταν δυνατή η εξαγωγή του μύρου, το οποίο απ' αρχής και μέχρι σήμερα ονομάζεται «Μάννα – Manna».

Μετά την ιστορικά δεύτερη αυτή ανακομιδή, εξέταση και αναγνώριση, τα Ιερά Λείψανα του αγ. Νικολάου τοποθετήθηκαν σε γυάλινη θήκη και εκτέθηκαν σε προσκύνηση.

Μετά την ιστορικά δεύτερη αυτή ανακομιδή, εξέταση και αναγνώριση, τα Ιερά Λείψανα του αγ. Νικολάου τοποθετήθηκαν σέ γυάλινη θήκη και εκτέθηκαν σέ προσκύνηση.

Η ανατομική και ανθρωπομετρική εξέταση του 1957

Η γυάλινη θήκη των Ιερών Λειψάνων του αγ. Νικολάου άνοιξε το βράδυ της 7ης προς 8η Μαΐου 1957, με σκοπό νέα αναγνώριση, καταμέτρηση των οστών και ανατομική και ανθρωπολογική τους μελέτη, πριν την οριστική τους κατάθεση στην αρχική λάρνακα, κάτω από την Τράπεζα της Βασιλικής, μετά το πέρας των αναστηλωτικών εργασιών. Στην ιατρική ομάδα την φορά αυτή συμμετείχε – εκτός του Καθηγητού Martino και του βοηθού του Ruggiery – και ο Γιατρός Venezia Luigi. Τα τελικά αποτελέσματα των εξετάσεων – αναγνωρίσεων του 1953 και του 1957 είναι τα ακόλουθα:

Στη λάρνακα του Αγίου βρέθηκαν η Κάρα, σπόνδυλοι, λίγα τεμάχια πλευρικών οστέων και ωμοπλάτης, μεγάλα τμήματα των αντιβραχιονίων και ενός βραχίονος, πολλά οστάρια των καρπών, των μετακαπρίων και των φαλάγγων, ενός λαγονίου, των μηριαίων, των επιγονατίδων και των περονών και τμήματα των οστών των κνημών, των ταρσών, των μεταταρσίων και των φαλάγγων. Αν και υπήρχαν και θρυμματισμένα οστά, συγκεντρωμένα σε δύο αργυρά κύπελλα, εύκολα γίνεται αντιληπτό,

ότι πολλά οστά έλειπαν.

Οι Δομηνικανοί του Μπάρι δέχονται, ότι «η εμφάνιση αυτή των οστών του Αγίου (άλλα να λείπουν, άλλα να είναι κατασπασμένα και άλλα θρυμματισμένα), σχετίζεται όχι μόνο με τον χρόνο που πέρασε από πάνω τους, αλλά πιο πολύ με την μεγάλη περιπέτεια της αρπαγής και μεταφοράς τους στο Μπάρι» («Δελτίο...», σελ. 8).

Δέχονται ακόμη, ότι «η σπουδή των ναυτικών και η υπερκάλυψή τους από το μύρο μέσα στον αρχικό τάφο τους, δεν ευνοούσαν – όπως είναι φυσικό – την περισυλλογή τους στο ακέραιο, πέρα από το ενδεχόμενο της υπεξαίρεσης ή μη κάποιων από αυτά κατά την μεταφορά τους και πριν την οριστική τους τοποθέτηση στη λάρνακα της Βασιλικής του Αγίου στο Μπάρι» («Δελτίο...» σελ. 9).

Τα αποτελέσματα της ανθρωπολογικής εξετάσεως των Ιερών Λειψάνων του αγ. Νικολάου – από την υπό τον Καθηγητή Martino επιτροπή – υπήρξαν εντυπωσιακά. «Όλα τα οστά – γράφεται στο σχετικό Πόρισμα – ανήκαν σε ένα και το αυτό άτομο, σε άνδρα που ανήκε στη λευκή Ινδοευρωπαϊκή φυλή, είχε ύψος περίπου 1,67 μ., τρέφοταν κυρίως με φυτικά προϊόντα και απεβίωσε σε ηλικία μεγαλύτερη των 70 ετών...

Η κατάσταση ορισμένων οστών έδειξε ακόμη, ότι το άτομο στο οποίο ανήκαν, πρέπει να είχε υποφέρει πολύ κάτω από ιδιαίτερα δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης. Η αγκυλωτική σπονδυλοαθρίτιδα και η διάχυτη ενδοκρανιακή υπερόστωση που επισημάνθηκαν στα ανάλογα οστά, πρέπει να κληρονομήθηκαν από κάποια υγρή φυλακή, όπου πέρασε αρκετά χρόνια της ζωής του και μάλιστα σε προχωρημένη ηλικία».

Η ιχνογραφική ανάπλαση του προσώπου από τον ίδιο Καθηγητή, με την μέθοδο της υπερσκελετικής αναπλάσεως των μαλακών μερών της κεφαλής, απέδωσε επίσης θεαματικά αποτελέσματα. «Η αναπλασμένη με αυτό τον τρόπο μορφή – γράφουν οι Δομηνικανοί – δείχνει ένα πρόσωπο ασκητικό, ευγενικό, με αρμονικές αναλογίες, με ψηλό και πλατύ μέτωπο, με μεγάλα μάτια – ελαφρά βαθουλωτά – γλυκά μαζί και αυστηρά, μάτια ανθρώπου σκεπτικού και βασανισμένου» («Δελτίο...» σελ. 9).

Τα σχετικά ιχνογραφήματα που δημοσίευσε ο Καθηγητής Martino αποδεικνύουν, ότι η πάροδος του χρόνου δεν άμβλυνε την μνήμη των βασικών χαρακτηριστικών της μορφής του αγ. Νικολάου, όπως διασώθηκαν από την Ορθόδοξη εικονογραφική παράδοση (μεγάλο μέτωπο, κοντά χωρισμένα γένια, κάπως έντονα ζυγωματικά και φαλάκρα). Μάλιστα, βρίσκονται σε συμφωνία με τις παλαιότερες γνωστές απεικονίσεις του Αγίου, εκείνη της Santa Maria Antiqua της Ρώμης (8ος ή 9ος αι.) και του Παρεκκλησίου του αγ. Ισιδώρου, στον Καθεδρικό Ναό του αγ. Μάρκου Βενετίας (ψηφιδωτό του 12ου αι.). (Βλ. γενικά G. Gioffari, "La antica iconografia de S. Nicola", 1988 και P. Saceardo, "la capellia di S. Isidoro nella Bassilica di S.

Marko", 1987).

Επιλογή Βιβλιογραφίας.

Εκτός των αναφερομένων στο κείμενο πηγών, ο συντάκτης έλαβε υπ' όψη και τα ακόλουθα έργα:

G. Gioffari, "Storia nella critica storica", 1987.

D. Bova, "In Pellegrinachio a Myra preso la tomba chefudis St. Nichola", στο «Δελτίο τοῦ ἁγ. Νικολάου», φ. II, 1981.

I. Martino, "Rigognazione anatomica e studio anthropopetrico delle reliquie di S. Nicola di Bari", στο «Δελτίο ἁγ. Νικολάου», τ. 1957.

Τοῦ ἰδίου "La reliquie di S. Nicola", 1987.

N. Ί. Φλοῦδα, «Ὁ ἁγ. Νικόλαος ὁ Θαυματουργός, Ἀρχιεπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας», 1960.

G. Anrich, " Hagios Nicolaos in der Griechtischen Kirche", 1987.

Πηγή: [Ενορία Αγίου Νικολάου](#), Ιερά Μητρόπολη Βελγίου

Φωτογραφίες